

O'QUVCHILARNI TA'LIM JARAYONIDA QO'LLAB- QUVVATLASHNING MUHIM XUSUSIYATLARI

Shamurzaeva Muqaddas Xudaykulovna

Piskent tumani 11- maktab amaliyotchi psixologi

***Annotatsiya.** Tabiatan ichki motivatsiyaga ega bo'lgan o'quvchi "ruhiyatida ta'lim olish evaziga tug'iladigan ishonch uchun, o'rganish evaziga sodir bo'ladigan anglash jarayonidan kuch olgani tufayli, maqsadga erishganlik hissidan zavqlanish uchun ham o'qib-o'rganadi"*

***Kalit so'zlar:** motivatsiya, ruhiyat, miya o'yinlari, inklyuziv ta'lim, ruhiy rivojlanish, psixik, jarayonlar, layoqat*

KIRISH

Boladan ichki motivatsiyani tortib chiqarish — eng muhim vazifalardan biri. Zukko, dono, farzandining hayotiga samimiy qiziqadigan ota-ona uchun esa bu muammo emas. O'yinlarga asoslangan ta'lim metodini an'anaviy usullar bilan taqqoslaganda, u o'rganishning yanada samarali vositasi ekanini anglash mumkin. Tadqiqot natijalariga ko'ra, geymifikatsiya orqali o'rganish o'quvchining o'ziga bo'lgan ishonchini 20 foizigacha oshiradi. Shuningdek, raqamli o'yinlar orqali o'rganish bilimlarning saqlanish darajasini 90% ga, bajarilgan topshiriqlar sonini esa 300% ga oshiradi. O'yin asosida o'rganish, shuningdek, konseptual bilimlarni 11% ga va amaliy bilimlarni 20% ga yaxshilaydi. Shuningdek, buning o'ziga xos yutuqlari mavjud bo'lib, o'quvchining kognitiv rivojlanishiga yordam beradi. Kognitiv rivojlanishda yordam berish uchun gamifikatsiyadan foydalanish miyaning mintaqalari faolligini oshirib, yetarli darajada rivojlanishiga imkon beradi. Kognitiv rivojlanishni kuchaytirish uchun maxsus ishlab chiqarilgan o'yinlar ko'pincha “miya o'yinlari” deb nomlanadi. Miya o'yinlari tobora ommalashib bormoqda, foydalanuvchi javob berishi yoki hal qilishi kerak bo'lgan

turli savol va muammolarga asoslangan. Miya o'yinlari miyaning axborotni qayta ishlash va saqlash tezligini yaxshilaydigan jismoniy faollikni ham talab qilishi mumkin.

Sinf o'yinlari odatda jismoniy faollikni qo'llab-quvvatlashi bilan o'ziga xos bo'lib kelgan. Partadan chiqib yoki sinf xonadan tashqarida o'ynalgani uchun ham, ta'limiy o'yinlar o'quvchilarni rag'batlantirgan va o'ziga jalb qilgan. Bu jihatni elektron o'yinlarda ham joriy qilish mumkin. Interaktiv o'yin bilan mashq bajarish odatdagi mashq kabi samaralidir. Ushbu mashq shakli video o'yin o'ynashni yaxshi ko'radigan, ammo hozirda jismoniy faol bo'lmagan o'spirinlarga juda foydali bo'ladi. Faol bo'lishning uzoq muddatli foydalari ko'p. Raqamli ta'lim o'yinlari orqali imkoniyati cheklanganlarni ham qamrab olish mumkin. So'nggi yillarda jamiyatda inklyuziv ta'limning muhimligini anglash tobora oshib bormoqda. Jumladan, O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonunining yangi tahririda ham ilk bor "inklyuziv ta'lim" tushunchasi keltirildi. Natijada insonning jismoniy cheklovlaridan qat'i nazar, bolalarga ta'lim olish imkoniyatini yaratishni o'z ichiga oladi. Raqamli resurslar bunga katta yordam berishi mumkin. Gamifikatsiyadan barcha ehtiyojga ega bo'lgan o'spirinlarga ta'lim berish vositasi sifatida foydalanish mumkin. Olimlar autizm tashxisi qo'yilgan talabalarni o'rgatish uchun videoo'yin shaklida gamifikatsiyadan foydalanish samaradorligini o'rganib chiqishdi. Ushbu tadqiqot natijalari bu metodning samarali ekanligini ko'rsatdi.

Shuningdek, o'qish va o'rganishga to'sqinlik qiluvchi jismoniy nuqsonlardan biri disleksiyadir. Bu o'qish va yozish qobiliyatining buzilishi bilan bog'liq. Italiyadagi Padua universiteti hamda BosisioParini Medeya institute o'tkazgan tadqiqot natijalariga ko'ra, disleksiya bilan og'rikan bolalar o'qishga qiynalsalar ham, ular videoo'yinlar orqali fanlarni o'zlashtirishga muvaffaq bo'lganlar. Gamifikatsiya orqali o'quvchiga ichki rag'bat - motivatsiya berish mumkin. Tabiatan ichki motivatsiyaga ega bo'lgan o'quvchi "ruhiyatida ta'lim olish evaziga tug'iladigan ishonch uchun, o'rganish evaziga sodir bo'ladigan

anglash jarayonidan kuch olgani tufayli, maqsadga erishganlik hissidan zavqlanish uchun ham o'qib-o'rganadi"

O'quvchining o'zlashtirishini tushirib yuboradigan omillardan biri o'zining qobiliyatsizligidan qo'rqishidir. Gemifikatsiya metodi o'quvchilarning qobiliyatsizlik qo'rquvini kamaytiradi. Muvaffaqiyatsizlik o'rganishning ajralmas qismidir, ammo ko'pincha sinfxonasida muvaffaqiyatsizlik o'quvchi uchun sharmandalik va xijolat manbai bo'lib qoladi. O'n yoshli bolaning bir necha marta muvaffaqiyatsizlikka uchragan bo'lsa ham, videoo'yinlarni qayta-qayta o'ynayotganiga guvoh bo'lgan bo'lsangiz, demak o'yinlar o'rganishdagi muvaffaqiyatsizlik oqibatida yuzaga keladigan qo'rquv hamda uyalish hissini o'zgartiradi. Bolalar o'rganish jarayonida nafaqat muvaffaqiyatsizlikni qabul qilib, yana harakat qiladilar, balki qiziqishni o'rganishning bir qismiga aylantiradilar. Gemifikatsiyadagi yana bir jihat - o'yinning darajalarga bo'linishi va keyingi bosqich o'tish jarayoni, shuningdek, keyingi bosqichga ularni nima kutib turganiga nisbatan qiziqish ham o'rganuvchini olg'a chorlaydi.

Bolaning ichki holatini to'g'irlash oson emas, shunga qaramay, bu yo'nalishdagi sa'y-harakatlar o'z mevasini berishi mumkin.

1. Farzandingizni qabul qilishni o'rganing. Masalan, qizingizning yangi imdji sizga yoqmasligi mumkin, lekin siz uni qabul qilishingiz kerak. Boshqacha aytganda, gap erkalatish emas, tushunish haqida bormoqda.

2. Samimiy suhbatlashing. Agar farzandingiz bilan qalban yetarlicha yaqin bo'lsangiz, dastlab u bilan shunchaki suhbatlashing. Uning nimalarga qiziqishi hamda o'qishda qanday muammolar yuzaga kelayotgani haqida so'rang. Vaziyatdan chiqish yo'lini birga toping.

3. Bolaga hayotdagi maqsadi borasida bir to'xtamga kelishga yordam bering. Ko'pincha ichki motivatsiya bo'lmaydi, chunki bola bu formulalar, oxiri yo'q qoidalar va teoremlarning nima uchun kerakligini tushunmaydi. Farzandingiz maktabni tugatganidan keyin nima bilan shug'ullanishi istashi borasida bir to'xtamga kelishi muhim. Buni tushunishga ota-ona bilan uzoq

suhbatlar, professional yo'nalish bo'yicha maslahatlar va o'smirlar uchun kitoblar yordam beradi.

4. O'quv jarayonini bolaning qiziqishlari ustiga quring. O'qishda bolaning samimiy qiziqishlari (ichki motivatsiyasi)ni maktabdagi darslar bilan birlashtirishga harakat qilish kerak. Bu jarayon individual va ota-onalar tomonidan katta e'tibor talab qiladi. Masalan, ingliz tilini sevimli filmingiz yordamida o'rganishingiz mumkin. Kompyuter o'yinlarini juda yaxshi ko'ruvchi o'smirni esa dasturlash va u bilan bog'liq bilimlar qiziqtirishi kerak. Motivatsiya haqida kamdan-kam bosh qotiramiz. Bizning samimiy xohish-istaklarimiz, holatimizni tushuntirish uchun birgina so'z yetarli - "istayman". Bolalar o'zlariga yoqadigan guruhning qo'shig'ini bajonidil tinglashadi, o'z qo'llari bilan biror narsa yasashadi yoki sarguzasht romanlar o'qishadi, chunki ularga shunday qilish yoqadi. Tashqi motivatsiya har xil bo'ladi - cho'ntak pullaridan tortib, to maktabdagi baholargacha. Buni bir gap bilan izohlash mumkin: "Mana bunday qilsang, buni qo'lga kiritasan". Psixolog Alfi Kon "Mukofot bilan jazolash" kitobida nafaqat ota-onalarni, balki o'qituvchilarni ham turli imtiyozlarni qo'llashdan ogohlantiradi. Ba'zi ota-onalar farzandi yaxshi o'qishi uchun hayvonot bog'iga olib borishni va'da qilishadi, boshqalari qimmatbaho gadjetlarni xarid qilishadi va hatto pul ham berishadi. Muammo shundaki, bu usul ish bermaydi: o'quvchi shunday o'qishda davom etaveradi, boz ustiga, va'da qilingan narsaga erisha olmagani uchun yaqinlaridan xafa ham bo'ladi!

Muhokama qilish, tushuntirish berish, birga rejalar tuzish kerak. Bola bilan katta odamdek suhbatlashishga harakat qilib ko'ring. 15 yoshli bolaning kosmonavt bo'lish orzusiga bee'tibor bo'lish kerak emas. Nima uchun buning ilojsiz ekanini xotirjam o'tirib tushuntiring. Ehtimol, o'g'lingiz sizning so'zlaringiz orasidan o'sish uchun ichki motivatsiya topa olar. Bola o'zini jarayonning bir bo'lagidek his qilishi kerak, shunda u muammo yechimini topishga mas'uliyat bilan yondashadi. Farzandingiz o'zini yomon tuta boshlasa, undan buning sabablarini so'rang. Siz "shundoq ham gap nimadaligini bilaman"

deyishingiz mumkin, shunday bo'lsa-da, urinib ko'ring. Ehtimol, uning javobi sizni ajablantirar.

XULOSA

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, raqamli o'yinlar orqali o'qitish o'quvchilarda o'ziga bo'lgan ishonchni tarbiyalaydi, o'rganishga bo'lgan qiziqish ichki motivatsiyani uyg'otadi, o'qib o'rganish jarayonida yuzaga kelgan qiyinchiliklarni yengib o'tishda turtki vazifasini o'taydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. A.I. Kuramshin, Periodicheskiy zakon / D.I. Mendeleyev - M.: AST, 2018
2. Russler, N.: Gamification in inklusivem E-Learning. Master Thesis. Humboldt-University Berlin.
3. Internet materiallari
4. Ziyonet